

Karolina Przenajkowska

Istota i znaczenie zarządzania ryzykiem kredytowym w obliczu załamania na amerykańskim rynku kredytów hipotecznych

Słowa kluczowe: *ryzyko bankowe, ryzyko kredytowe, zarządzanie ryzykiem kredytowym, polityka kredytowa, polityka względem ryzyka, kryzys finansowy, załamanie na rynku kredytów hipotecznych, kredyty subprime*

Abstrakt: Niniejsza praca poświęcona jest omówieniu trzech głównych zagadnień. Pierwszy poruszony temat to ryzyko kredytowe, jego przyczyny, klasyfikacja oraz następstwa występowania. Druga część jest związana z analizą procesu zarządzania ryzykiem kredytowym. Pracę kończy prezentacja przyczyn załamania rynku kredytów mieszkaniowych w Stanach Zjednoczonych.

Wprowadzenie

Ryzyko i niepewność są obecne w niemal wszystkich dziedzinach aktywności człowieka. Szczególnie dużą i ważną rolę odgrywają one w działalności gospodarczej. Terminy te są często niesłusznie utożsamiane. Niepewność może być definiowana jako stan, w którym przyszłe możliwe alternatywy i szanse ich wystąpienia nie są wiadome. Pojęcie „ryzyko” natomiast odnosi się do sytuacji, gdy przyszły rezultat nie jest określony, jednak możliwe do zidentyfikowania są jego alternatywy oraz szanse wystąpienia tych alternatyw są znane¹. W niniejszej pracy poruszone zostaną kwestie związane z ryzykiem, opisywanym często jako mierzalna niepewność.

---

¹ D. Dziawgo, *Zarządzanie ryzykiem w banku komercyjnym*, [w:] *Bankowość: podręcznik dla studentów*, pod red. J. Głuchowskiego, J. Szambelańczyka, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 1999, s. 351.

Instytucją, której funkcjonowaniu niewątpliwie towarzyszy ryzyko, jest bank. Jest to ściśle związane z pełnieniem funkcji pośrednika finansowego pomiędzy podmiotami mającymi nadwyżki lub niedobory finansowe. Należy podkreślić, że stabilność finansowa banku bezpośrednio zależy od podejmowanego ryzyka. Zaangażowanie w produkty o niskim ryzyku generuje mały zysk, jednak duże ryzyko może spowodować zachwianie płynności, a wręcz upadek banku².

Jednym z najbardziej charakterystycznych rodzajów ryzyka w działalności bankowej jest ryzyko kredytowe. Analizie najważniejszych kwestii związanych z tym tematem zostanie poświęcona pierwsza część pracy. Zostaną omówione czynniki występowania ryzyka kredytowego, jego podział ze względu na wybrane kryteria oraz następstwa jego obecności. Następnie przedmiotem uwagi będzie zarządzanie ryzykiem kredytowym w obszarze kredytów dla osób fizycznych (konsumpcyjnych i hipotecznych z wyłączeniem przeznaczonych na działalność gospodarczą). Zagadnienia te wydają się szczególnie aktualne w obliczu kryzysu na światowych rynkach finansowych, obserwowanego od sierpnia 2007 roku, któremu formalny początek dało załamanie na rynku kredytów hipotecznych w Stanach Zjednoczonych. Kolejna część artykułu zostanie zatem poświęcona odpowiedzi na pytanie o genezę wspomnianego załamania. Pracę, której celem jest ukazanie istoty i wagi procesu zarządzania ryzykiem kredytowym, zakończą wnioski dotyczące przedmiotu rozważań.

Istota ryzyka kredytowego

Pojęcie „ryzyko kredytowe” nie jest w literaturze przedmiotu określone w sposób jednoznaczny. Najczęściej jest ono definiowane jako zagrożenie, że płatności związane z kredytem nie zostaną przez kredytobiorcę uregulowane w terminie obowiązującym w umowie kredytowej, w całości bądź w części. Opóźnienie w spłacie może z kolei spowodować utratę płynności, a przy dodatniej wartości pieniądza w czasie oznacza dla banku rzeczywistą stratę³. Jak pokaże klasyfikacja ryzyka kredytowego, termin ten ma jednak nieco szerszy zasięg.

Ważną kwestią w procesie analizy istoty ryzyka kredytowego jest identyfikacja przyczyn jego występowania. Są one zwykle ujmowane z uwzględnieniem podziału na zewnętrzne i wewnętrzne. Czynniki zewnętrzne wiążą się z sytuacją makroekonomiczną państwa, będącą efektem prowadzonej polityki gospodarczej, oraz koniunkturą na światowych rynkach finansowych.

² J. Grzywacz, *Podstawy bankowości: system bankowy, kredyty i rozliczenia, ryzyko i ocena banku, marketing*, Difin, Warszawa 2006, s. 207.

³ M. Iwanicz-Drozdowska, A. Nowak, *Ryzyko bankowe*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2002, s. 25.

Można tu wymienić głównie: stan gospodarki (recesja, bezrobocie), wielkość podaży pieniądza, poziom stóp procentowych oraz kursy walutowe. Czynniki wewnętrzne dotyczą natomiast jakości prowadzonej przez bank polityki kredytowej⁴. Są to przede wszystkim: stosowane metody oceny zdolności kredytowej, właściwy harmonogram spłaty rat kapitałowych i odsetek, poprawna ocena zabezpieczeń kredytowych, kompletna dokumentacja kredytowa czy sposób negocjacji z klientem⁵.

W rozważaniach dotyczących ryzyka kredytowego nie można pominąć jego klasyfikacji wspomagającej poznanie jego wielowymiarowej natury. Ryzyko to jest powszechnie ujmowane z uwzględnieniem poniższych aspektów (kryteriów).

Przedmiot ryzyka

Badając przedmiot ryzyka kredytowego, należy zwrócić uwagę na to, że w szerszym sensie jest ono związane nie tylko z procesem udzielania kredytu bankowego, lecz dotyczy również innych transakcji finansowych, w których uczestniczy bank, co zostało już zasugerowane przy omawianiu definicji ryzyka kredytowego. Do transakcji tych należą przede wszystkim: wystawione gwarancje, akredytywy i akcepty bankowe, lokaty międzybankowe, instrumenty rynku kapitałowego, pieniężnego, terminowego oraz walutowego⁶. Ryzyko kredytowe obejmuje zatem wszystkie aktywa bilansowe, do których bank ma tytuł prawny oraz pozycje pozabilansowe, zarówno udzielone, jak i otrzymane.

Rodzaj ryzyka

Ryzyko kredytowe jest najczęściej dzielone na aktywne (czynne) oraz pasywne (bierne). Pierwszy wymieniony rodzaj związany jest z udzielaniem kredytów klientom banku. Odnosi się on do sytuacji niespłacenia przez kredytobiorcę płatności kredytowych w wysokości i terminie określonym w umowie kredytowej. Co ważne, jest on w znacznej mierze kontrolowany przez bank⁷. Pasywne ryzyko kredytowe natomiast ma związek z refinansowaniem, czyli pozyskiwaniem przez bank środków pieniężnych na prowadzenie jego działalności. Głównymi źródłami refinansowania są: depozyty klientów lub

---

⁴ A. Matuszyk, *Credit scoring: metoda zarządzania ryzykiem kredytowym*, CeDeWu, Warszawa 2004, s. 16–17.

⁵ M. Capiga, *Działalność kredytowa monetarnych instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2006, s. 168.

⁶ A. Dmowski, *Znaczenie kwantyfikacji i zarządzania ryzykiem rynkowym w działalności operacyjnej banku komercyjnego*, PWSBiA, Warszawa 2002, s. 11.

⁷ A. Matuszyk, *op.cit.*, s. 12.

innych banków, kredyty zaciągane na rynku międzybankowym lub w banku centralnym, czy emisja papierów wartościowych. Pozyskanie środków może odbywać się na niekorzystnych dla banku warunkach, w sytuacjach takich jak: wycofywanie depozytów przez klientów, wypowiedanie kredytów jak również spadek kapitałów własnych. Ryzyko to jest w dużym stopniu niezależne od banku⁸.

Podmiot ryzyka

Z uwagi na kryterium podmiotowe wyróżnić można pojedyncze (indywidualne) ryzyko kredytowe oraz ryzyko łącznego zaangażowania kredytowego banku (portfelowe). Indywidualne ryzyko uzależnione jest od wysokości możliwej straty (maksymalnie wartość kredytu) oraz prawdopodobieństwa jej wystąpienia. Ryzyko portfelowe uwarunkowane jest wysokością pojedynczych kredytów, prawdopodobieństwem ich niespłacenia, jak również współzależnością pomiędzy kredytami. Przy tym, im mniejsza współzależność, tym mniejsze ryzyko wystąpienia sytuacji, w której czynniki powodujące niespłacenie jednego kredytu będą wpływały na niespłacenie innych kredytów⁹.

Czas, w którym ryzyko występuje

Stosownie do aspektu czasowego ryzyko kredytowe można podzielić na ryzyko obecne w momencie podejmowania decyzji kredytowej oraz ryzyko występujące po jej podjęciu. Z punktu widzenia banku ocena ryzyka jeszcze zanim zostanie podjęta decyzja o udzieleniu kredytu ma większe znaczenie dla efektywności jego funkcjonowania. Jest to decyzja o udostępnieniu środków pieniężnych, zatem można stwierdzić, że to na tym etapie występuje większe ryzyko związane z działalnością kredytową¹⁰.

Dopełnieniem obrazu podstawowych zagadnień dotyczących istoty ryzyka kredytowego jest analiza jego następstw. Są one zazwyczaj dzielone na pozytywne i negatywne. Możliwość czerpania dochodów z działalności kredytowej bezsprzecznie stanowi pozytywny efekt ponoszenia ryzyka. Jednak w procesie udzielania kredytu banki muszą brać pod uwagę niebezpieczeństwo utraty jego części lub całości, co w konsekwencji (zależnie od skali zjawiska) może prowadzić do: wzrostu kosztów kredytowania, dodatkowych wydatków na pozyskanie funduszy, wzmożonego nadzoru bankowego, utraconych możliwości, pogorszenia się opinii banku, utraty płynności

⁸ J. Grzywacz, op.cit., s. 211.

⁹ B. Gruszka, Z. Zawadzka, *Ryzyko w działalności bankowej. Zabezpieczenia systemowe*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 1992, s. 10.

¹⁰ J. Grzywacz, op.cit., s. 212.

i wypłacalności, a nawet upadek instytucji. Z tego względu przedmiotem szczególnego zainteresowania banków są negatywne skutki obecności ryzyka kredytowego¹¹.

Składniki zarządzania ryzykiem kredytowym

Wskazane w poprzedniej części pracy liczne negatywne skutki ryzyka kredytowego sugerują dużą wagę zarządzania tym rodzajem ryzyka bankowego. Autorzy literatury przedmiotu nie podają uniwersalnej definicji tego pojęcia. Wydaje się jednak poprawne stwierdzenie, że jest to „zespół działań (czynności) mających na celu optymalizację relacji między wolumenem kredytów, nadwyżką operacyjną/zyskiem a ryzykiem kredytowym”¹².

Podstawę tego ważnego procesu stanowi polityka kredytowa, będąca jednym z fundamentów strategii każdego banku komercyjnego. Można ją ująć jako „drogowskaz wyznaczający kierunek wyborów dokonywanych przez kadrę menedżerską w kwestii sumy udzielonych kredytów, ich struktury ilościowej i jakościowej (kompozycji portfela kredytowego) oraz kryteriów przyznawania kredytów”¹³. Oznacza to takie decyzje w ramach polityki kredytowej, które, określając zachowanie wobec posiadanych i potencjalnych kredytobiorców, będą zgodne z celami realizowanymi przez bank. Z procesem jej opracowywania bezpośrednio wiąże się wybór polityki względem ryzyka, szczególnie istotnej ze względu na przedmiot niniejszej pracy, a niosącej za sobą ustalenie pożądanej strategii postępowania odnośnie do ryzyka. Zarówno w teorii, jak i praktyce bankowej wyróżnia się trzy główne strategie.

Strategia konserwatywna

Bank realizujący ten rodzaj strategii ma ustabilizowaną pozycję na rynku. Największe znaczenie ma dla niego wysoka wiarygodność kredytowa poszczególnych kredytobiorców oraz jakość portfela kredytowego. Zgodnie z nią bank udziela kredytów charakteryzujących się niskim poziomem ryzyka oraz przestrzega określonej dywersyfikacji portfela kredytowego. Mniejsze rozmiary akcji kredytowej, a co za tym idzie mniejsze zyski, mogą być zrekompensovane przez niski poziom niespłacanych kredytów. Strategia ta

¹¹ A. Matuszyk, op.cit., s. 18–19.

¹² G. Borys, *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Wrocław 1996, s. 48.

¹³ E. Bogacka-Kisiel, *Polityka kredytowa banku*, [w:] *Podstawy zarządzania finansami banku komercyjnego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław–Perugia 1998, s. 206.

niewątpliwie wymaga od banku dużej dyscypliny w procesie kredytowania. Zapewnia ona jednak jego postrzeganie przez klientów i innych uczestników rynku finansowego jako instytucji pewnej i stabilnej¹⁴.

Strategia ofensywna

Bank w tym przypadku walczy o swoją część rynku. Priorytet w myśl niniejszej strategii stanowi bardzo dynamiczny jego rozwój, realizowany głównie poprzez zwiększanie udziału na rynku produktów kredytowych, pozyskiwanie jak największej liczby nowych klientów. Powoduje to często oferowanie kredytów klientom, których wiarygodność kredytowa jest niska. Zwiększone ryzyko kredytowania jest wtedy rekompensowane wysoką ceną kredytu. Banki ofensywne najczęściej postrzegane są jako mało bezpieczne i niestabilne¹⁵.

Strategia kontrolowanego wzrostu

Strategia ta stanowi pewną kombinację poprzednio wymienionych. Banki ją stosujące udzielają kredytów bardziej ryzykownych niż w przypadku strategii konserwatywnej. Jednocześnie założony wzrost ma mniejszą dynamikę niż jest to przyjęte w strategii ofensywnej.

Zarządzanie ryzykiem kredytowym jest zazwyczaj ujmowane z uwzględnieniem składników czy etapów tego procesu, do których jako najczęściej wymieniane należą omówione poniżej.

Identyfikacja i kwantyfikacja ryzyka kredytowego

Identyfikacja, czy poznanie mechanizmów funkcjonowania ryzyka kredytowego, odnosi się do ustalenia przyczyn jego występowania, najważniejszych rodzajów, oceny skali oraz skutków obecności. Przyczyny, klasyfikacja oraz następstwa omawianego rodzaju ryzyka bankowego zostały już nakreślone we wcześniejszej części pracy. W tym miejscu należy natomiast przybliżyć zagadnienie oceny jego skali, czyli kwantyfikacji, będącej składową zarówno pierwszego etapu, jak i całego procesu zarządzania ryzykiem kredytowym.

W celu kwantyfikacji ryzyka kredytowego wykorzystywane są różne metody (metoda punktowa, analiza dyskryminacyjna, modele ekonometryczne). Podstawowym sposobem oceny pojedynczego ryzyka kredytowego jest metoda punktowa. Polega ona na przyznaniu ustalonej przez bank liczby punktów poszczególnym wskaźnikom, cechom związanym z kredytobiorcą

¹⁴ A. Gospodarowicz, H. Możaryn, *Identyfikacja i szacowanie ryzyka kredytowego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław 1998, s. 20.

¹⁵ G. Borys, op.cit., s. 43–44.

ważnym z punktu widzenia banku. W następnym kroku na podstawie ich sumy kredytobiorca jest przyporządkowywany do określonej klasy ryzyka kredytowego¹⁶. Klasy te obejmują kredyty charakteryzujące się zbliżonym poziomem ryzyka. Ich liczba powinna być na tyle duża, aby każda najważniejsza postać ryzyka została zakwalifikowana do oddzielnej grupy oraz jednocześnie na tyle mała, aby nie doszło do zacierania się różnic między nimi w wyniku niewielkich rozbieżności pomiędzy poziomami ryzyka. W praktyce można spotkać przykłady, gdy używa się jedynie dwóch klas ryzyka kredytowego. Stosowane są jednak także rozwiązania dzielące kredyty na kilkanaście grup¹⁷. Należy jeszcze wspomnieć o systemie, który jest zgodny z uregulowaniami prawnymi stanowiącymi podstawę tworzenia przez bank rezerw celowych. Grupuje on kredyty na należności: normalne, pod obserwacją oraz zagrożone (poniżej standardu, wątpliwe, stracone)¹⁸. Istnienie klas ryzyka kredytowego umożliwi kredytodawcom prowadzenie zróżnicowanej polityki kredytowej w stosunku do swoich klientów – w zależności od tego, do której kategorii zostaną zakwalifikowani. Pozwala przede wszystkim na względnie trafne określenie warunków kredytowania, wybór zabezpieczenia kredytu czy maksymalnej jego kwoty¹⁹.

Sterowanie ryzykiem kredytowym

Zgodnie z literaturą przedmiotu sterowanie ryzykiem kredytowym można ująć jako „wywieranie przez zarząd banku wpływu na podejmowanie ryzyka i kształtowanie pozycji tego ryzyka”²⁰. Obejmuje ono przede wszystkim dobór metod oraz instrumentów sterowania ryzykiem oraz określone wobec niego działania.

Metody i instrumenty sterowania ryzykiem kredytowym różnią się w przypadku pojedynczego i łącznego ryzyka kredytowego. W odniesieniu do pierwszego wymienionego najważniejsze instrumenty to:

1) badanie wiarygodności kredytowej, czyli ocena zdolności kredytowej mająca na celu ustalenie, czy bieżąca oraz przyszła sytuacja ekonomiczno-finansowa kredytobiorcy zapewni wystarczające środki na terminową spłatę kredytu wraz z odsetkami. Przedmiotem zainteresowania jest kwestia, czy klient posiada zdolność kredytową na etapie rozpatrywania wniosku

---

¹⁶ M. Capiga, op.cit., s. 170.

¹⁷ A. Gospodarowicz, H. Możaryn, op.cit., s. 18.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Finansów z 10 grudnia 2003 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, DzU 2003, nr 218, poz. 2147, § 2.

¹⁹ W. Rogowski, M. Krysiak, *Zastosowanie metody wzorca do tworzenia klas ryzyka kredytowego*, „Bank i Kredyt” 7–8/1997, s. 96.

²⁰ G. Borys, op.cit., s. 107.

kredytowego oraz czy będzie się nią charakteryzował aż do zakończenia obowiązywania umowy kredytowej²¹,

2) ocena zabezpieczeń kredytowych w aspekcie ponoszonego przez bank ryzyka, oznaczająca badanie realności wyceny i płynności zabezpieczeń oraz ich ewentualnej egzekwowalności²²,

3) ograniczenie wysokości udzielonego kredytu, w przypadku niedotrzymania przez kredytobiorcę warunków jego udzielenia ujętych w umowie kredytowej lub utraty przez niego zdolności kredytowej²³,

4) monitoring umów kredytowych, czyli proces bieżącej weryfikacji poziomu zdolności kredytowej poszczególnych klientów oraz skali ryzyka kredytowego po podpisaniu umowy, czyli w trakcie wykorzystywania kredytu przez kredytobiorcę. Jest on niezbędny, gdyż obie te wielkości ulegają zmianie w czasie²⁴.

Inne źródło literatury wśród zadań monitoringu akcentuje sprawdzanie prawidłowości przestrzegania warunków zawartej umowy kredytowej (głównie terminowości obsługi zadłużenia przez klienta), jak również okresową ocenę zabezpieczeń kredytowych (wystarczalności ich bieżącej wartości, zmian od ostatnich oszacowań oraz przewidywaną wartość w chwili spłaty kredytu)²⁵. Monitoring kredytowy pozwala na dostrzeżenie tzw. sygnałów ostrzegawczych, zarówno mierzalnych, jak i niemierzalnych. Sygnały te są podstawą do podjęcia działań zapobiegawczych, mających na celu ochronę banku jako kredytodawcy.

W odniesieniu do całego portfela kredytowego zasadne wydaje się tylko wskazanie lub zasugerowanie najważniejszych instrumentów sterowania ryzykiem kredytowym, aby dać obraz możliwości, jakimi dysponuje bank. Do instrumentów tych należą²⁶:

1) dywersyfikacja (rozproszenie) ryzyka, czyli zmierzanie do sytuacji, w której kredyty są ze sobą w jak najmniejszym stopniu skorelowane,

2) monitoring portfela kredytowego,

3) modelowanie ryzyka kredytowego, wykorzystywane głównie w przypadku kredytów gospodarczych,

4) transfer ryzyka kredytowego, czyli przenoszenie (w miarę możliwości) ryzyka na inne instytucje,

5) wymóg kapitałowy z tytułu ryzyka kredytowego, współczynnik wypłacalności banku,

---

²¹ M. Capiga, op.cit., s. 177.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem, s. 72.

²⁵ M. S. Wiatr, *Indywidualne ryzyko kredytowe*, [w:] *Bankowość*, pod red. W. L. Jaworskiego i Z. Zawadzkiej, Poltext, Warszawa 2001, s. 715.

²⁶ M. Capiga, op.cit., s. 178.

6) segmentacja portfela kredytowego (kategorie ekspozycji kredytowych, rezerwy celowe),

7) przedsięwzięcia organizacyjne, na przykład: działalność kontroli wewnętrznej, jasne ustalanie odpowiedzialności za podejmowane decyzje, odpowiedni dobór personelu i jego szkolenie.

Drugi obszar sterowania ryzykiem kredytowym dotyczy ustalenia aktywnego bądź pasywnego działania względem ryzyka. Działanie aktywne to wpływanie na przyczyny jego występowania. Obejmuje ono: unikanie ryzyka (nieprzeprowadzanie określonych, obarczonych ryzykiem transakcji), zmniejszanie ryzyka (ograniczanie prawdopodobieństwa jego wystąpienia i/lub zmniejszanie rozmiaru szkód) oraz wspomniane już dywersyfikację oraz transfer ryzyka. Działanie pasywne z kolei ma na celu ograniczanie negatywnego wpływu skutków ryzyka na wyniki finansowe banku, co oznacza zwiększanie kapitału i rezerw²⁷.

Kontrola ryzyka kredytowego

Kontrolowanie aktualnego oraz potencjalnego ryzyka służy badaniu skuteczności procesu sterowania nim (głównie pod kątem poniesionych kosztów i osiągniętych korzyści), a w sytuacji wystąpienia nieprawidłowości, podjęciu odpowiednich działań²⁸. Kontrola ryzyka kredytowego jest ściśle podporządkowana całemu systemowi kontroli ryzyka związanego z działalnością bankową.

Finansowanie ryzyka kredytowego

Element ten oznacza „proces gromadzenia i przeznaczania przez bank środków pieniężnych na pokrycie potencjalnych strat związanych z nieściągniętymi częściowo lub w całości kredytami i odsetkami oraz uruchomionymi gwarancjami i poręczeniami”²⁹. Finansowanie to może mieć charakter wewnętrzny i zewnętrzny. Finansowanie wewnętrzne to pokrywanie strat ze źródeł własnych, czyli funduszy własnych, rezerw; zewnętrzne natomiast wiąże się ze źródłami obcymi, wśród których dominują środki pochodzące z ubezpieczenia kredytu³⁰.

Administrowanie ryzykiem kredytowym

Należy zauważyć, że jednym z warunków skuteczności zarządzania omawianym rodzajem ryzyka bankowego jest oparcie tego procesu na całej

²⁷ Ibidem, s. 179.

²⁸ Z. Zawadzka, *Ryzyko bankowe*, [w:] *Bankowość...*, s. 611.

²⁹ G. Borys, op.cit., s. 157.

³⁰ M. Capiga, op.cit., s. 176.

strukturze organizacyjnej, a nie tylko indywidualnych pracownikach banku. Rolą komórki administrowania jest pomoc zarządowi instytucji bankowej w ustaleniu polityki zarządzania ryzykiem kredytowym oraz uświadamiania o niej wszystkich szczebli banku, jej przesłankach, celach oraz środkach wdrażania. Jest to związane z procesem tworzenia, przechowywania czy obiegu informacji. Dotyczy to także badania potrzeb informacyjnych działalności zarządczej w celu zapewnienia dochodzenia właściwych informacji do odpowiednich miejsc, w określonym czasie³¹.

Proces zarządzania ryzykiem kredytowym podlega ciągłej ewolucji. Jest ona głównie ukierunkowana na przejście od modelu tradycyjnego zarządzania pojedynczym ryzykiem kredytowym do nowego modelu, czyli zarządzania ryzykiem portfela kredytowego. Dotyczy również tego, że doskonalone są istniejące instrumenty sterowania ryzykiem kredytowym oraz opracowywane nowe techniki skutecznego nim zarządzania (sekurytyzacja, derywaty kredytowe, modelowanie ryzyka, ratingi), które stanowią grupę nowoczesnych instrumentów, często niemających jeszcze ostatecznych uregulowań prawnych. Niewątpliwie ważne jest, aby omówiony w powyższej części pracy proces wdrażany był w sposób systemowy i zintegrowany w całej instytucji bankowej.

Geneza załamania rynku kredytów hipotecznych w USA

Początek obecnego, szeroko omawianego kryzysu na międzynarodowych rynkach finansowych wiązany jest z załamaniem rynku kredytów hipotecznych w Stanach Zjednoczonych. Przyczyn tego załamania jest wiele i niewątpliwie nawarstwiały się one przez lata. Odpowiedź na pytanie o jego genezę może być pomocna w zrozumieniu wielowymiarowej istoty kryzysu, będącej przedmiotem zainteresowania ludzi niemal na całym świecie.

Sięgając do historii, należy przywołać i przeanalizować amerykański system finansowania nieruchomości. W 1938 roku z inicjatywy prezydenta F. Roosevelta została utworzona agencja rządowa Federal National Mortgage Association, nazywana również Fannie Mae, której celem najogólniej było ułatwianie gospodarstwom domowym dostępu do kredytów na zakup własnego domu. Instytucja ta wraz z powołaną w 1970 roku Federal Home Loan Mortgage Corporation, określaną w skrócie Freddie Mac, była najważniejszym graczem na amerykańskim rynku kredytów hipotecznych. Funkcjonowanie agencji opierało się na skupowaniu od banków kredytów hipotecznych i tworzeniu z nich obligacji gwarantowanych przez rząd (Mortgage Backed Securities – MBS), które następnie sprzedawane były inwestorom

---

³¹ G. Borys, op.cit., s. 171.

zarówno instytucjonalnym, jak i indywidualnym. Papiery te zapewniały tanie refinansowanie akcji kredytowej, przyczyniając się do jej rozszerzania, co oznaczało znaczny wzrost dostępności do kredytów mieszkaniowych³².

Jednocześnie system ten oznaczał, że banki nie musiały trzymać w swoich portfelach kredytów do czasu pełnej ich spłaty, ale mogły je sprzedać wraz ze związanym z nimi ryzykiem kredytowym innej instytucji finansowej. Banki, mając możliwość transferu ryzyka swoich decyzji, zaczęły obniżać kryteria przyznawania kredytów hipotecznych. Na rynku wytworzył się segment kredytów mieszkaniowych określanych mianem *subprime*, czyli najogólniej kredytów hipotecznych gorszej jakości od tradycyjnych kredytów nazywanych *prime*. Udzielane były one osobom o niskiej zdolności kredytowej – również takim, które w przeszłości miały problemy ze spłatą swoich zobowiązań lub nie mogły w pełni udokumentować swoich dochodów. Kredyty te były droższe niż standardowe kredyty mieszkaniowe i charakteryzowały się zmienną stopą procentową. Ich liczba gwałtownie wzrosła w ostatnich kilku latach. Od 2004 r. ponad 20% pożyczek hipotecznych udzielonych w Stanach Zjednoczonych to *subprime loans*. Łącznie ich wartość szacuje się od 700 mld do aż 1 bln dolarów. Należy podkreślić, że średnio co piąty kredyt *subprime* nie jest spłacany i kwalifikuje się do windykacji³³.

Jednak zadłużenie amerykańskich gospodarstw domowych w bankach hipotecznych rosło nie tylko ze względu na liberalną politykę kredytową, duży wpływ miały również niskie stopy procentowe. Od stycznia 2001 roku do czerwca 2003 roku, System Rezerwy Federalnej (Fed) obniżył stopę funduszy federalnych z 6,5% do zaledwie 1%. Działanie to miało na celu przyspieszenie wychodzenia gospodarki amerykańskiej z recesji, w jakiej znalazła się ona po pęknięciu giełdowej bańki spekulacyjnej w branży internetowej i zamachach terrorystycznych z 11 września 2001 roku. Bardzo niskie stopy ustalone przez Fed oznaczały małe oprocentowanie kredytów hipotecznych i ogromną zachętę do korzystania z nich przez gospodarstwa domowe³⁴.

Duży popyt na kredyty hipoteczne, a co za tym idzie bezustanne zwiększanie akcji kredytowej banków powodowały eksplozję popytu na mieszkania i ciągły, bardzo dynamiczny wzrost ich cen. Zwiększała się zatem również rynkowa wartość zabezpieczeń hipotecznych, co pozwalało bankom na podnoszenie wartości pojedynczych kredytów. Kredyty hipoteczne umożliwiały zatem finansowanie coraz droższych domów i w ten sposób powodowały inflację na

---

³² K. Kolany, *Historia o wilkach i owcach, czyli co stało u źródeł Kryzysu*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Historia-o-wilkach-i-owcach-czyli-co-stalo-u-zrodel-Kryzysu-1842667.html>, (5.11.2008).

³³ E. Gostomski, *Życie na krawędzi, czyli rynek hipoteczny w USA*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Zycie-na-krawedzi-czyli-rynek-hipoteczny-w-USA-1693616.html>, (5.11.2008).

³⁴ K. Kolany, op.cit., (5.11.2008).

ryнку nieruchomości. Nasuwa się wniosek, że musiało to doprowadzić do kryzysu na tym rynku³⁵.

Problemy ze spłatą kredytów mieszkaniowych zaczęły się w 2006 roku, gdy została zwiększona stopa procentowa (do ponad 5%). Pociągnęło to za sobą wzrost oprocentowania kredytów hipotecznych. Wiele gospodarstw domowych nie było w stanie sprostać nowym, znacznie wyższym kosztom obsługi zaciągniętych kredytów. Oznaczało to liczne opóźnienia w regulowaniu ich zadłużenia. Jednocześnie na rynku zaczęły spadać ceny nieruchomości z powodu ograniczenia udzielania nowych kredytów hipotecznych oraz licytacji na znaczną skalę zadłużonych nieruchomości.

Pierwsza spółka oferująca kredyty z segmentu *subprime* Ownit Mortgage Solutions Inc upadła 3 stycznia 2007 roku. Był to tylko początek kolejnych licznych bankructw instytucji finansowych. We wrześniu 2008 roku zadłużone Fannie Mae oraz Freddie Mac zostały znacjonalizowane. Niedługo potem zbankrutował jeden z banków gigantów Lehman Brothers, cieszący się zaufaniem amerykańskiego społeczeństwa od ponad 150 lat. Bank Merrill Lynch został przejęty przez Bank of America za 50 mld dolarów, natomiast największy amerykański ubezpieczyciel – AIG chylił się ku upadkowi, jednak dzięki pomocy rządu (85 mld dolarów) udało się go uniknąć. Kryzys oznaczał kłopoty banków na całym świecie posiadających w swoich portfelach papiery dłużne zabezpieczone złymi kredytami hipotecznymi. Im bardziej spadał rynek nieruchomości, tym mniej warte były te papiery kupowane niegdyś za ogromne kwoty. Indeksy giełdowe w Stanach Zjednoczonych, Japonii oraz Europie zaczęły bardzo gwałtownie spadać, osiągając najniższe poziomy od kilkudziesięciu lat. Analitycy gospodarczy podają, że świat czeka recesja i spowolnienie gospodarcze. Pytaniem pozostającym niestety nadal bez odpowiedzi jest koniec kryzysu³⁶.

Zakończenie

Ryzyko kredytowe jest ponad wszelką wątpliwość jednym z najbardziej groźnych ryzyk, na jakie w swojej działalności narażony jest bank. Jego liczne negatywne następstwa zmuszają do opracowania i nieustannego doskonalenia programu zarządzania ryzykiem kredytowym. Banki, jak zostało ukazane w niniejszej pracy, dysponują wieloma narzędziami i sposobami chroniącymi je przed omówionym rodzajem ryzyka. Załamanie rynku kredytów hipotecznych w Stanach Zjednoczonych, które dało początek największemu w ostatnich latach kryzysowi na światowych rynkach finansowych,

³⁵ E. Gostomski, op.cit., (5.11.2008).

³⁶ K. Niklewicz, *Kalendarium zapaszi*, http://gospodarka.gazeta.pl/Gielda/1,94782,5787550,Kalendarium_zapaszi.html, (5.11.2008).

jest doskonałym przykładem wagi przedstawionego w pracy procesu. Złamane i zignorowane zostały podstawowe zasady postępowania odnośnie do ryzyka kredytowego. Kredyty były przyznawane lekkomyślnie i na nieuzasadnioną skalę, osobom o wątpliwej wiarygodności kredytowej. Skutki załamania rynku kredytów hipotecznych odczuło wiele krajów i instytucji. Czas pokaże, czy wyciągną one wnioski z przyczyn obecnego kryzysu, a banki zweryfikują prowadzoną politykę kredytową i cały system zarządzania ryzykiem kredytowym.

Literatura

- Bogacka-Kisiel E., *Podstawy zarządzania finansami banku komercyjnego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław-Perugia 1998, s. 206.
- Borys G., *Zarządzanie ryzykiem kredytowym w banku*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Wrocław 1996.
- Capiga M., *Działalność kredytowa monetarnych instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2006.
- Dmowski A., *Znaczenie kwantyfikacji i zarządzania ryzykiem rynkowym w działalności operacyjnej banku komercyjnego*, PWSBiA, Warszawa 2002.
- Głuchowski J., Szambelańczyk J. (red.), *Bankowość: podręcznik dla studentów*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 1999.
- Gospodarowicz A., Możaryn H., *Identyfikacja i szacowanie ryzyka kredytowego*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego, Wrocław 1998.
- Gostomski E., *Życie na krawędzi, czyli rynek hipoteczny w USA*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Zycie-na-krawedzi-czyli-rynek-hipoteczny-w-USA-1693616.html>, (5.11.2008).
- Gruszka B., Zawadzka Z., *Ryzyko w działalności bankowej. Zabezpieczenia systemowe*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 1992.
- Grzywacz J., *Podstawy bankowości: system bankowy, kredyty i rozliczenia, ryzyko i ocena banku, marketing*, Difin, Warszawa 2006.
- Iwanicz-Drozdowska M., Nowak A., *Ryzyko bankowe*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2002.
- Jaworski W. L., Zawadzka Z., *Bankowość, Podręcznik akademicki*, Poltext, Warszawa 2001.
- Kolany K., *Historia o wilkach i owcach, czyli co stało u źródeł Kryzysu*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Historia-o-wilkach-i-owcach-czyli-co-stalo-u-zrodel-Kryzysu-1842667.html>, (5.11.2008).
- Matuszyk A., *Credit scoring: metoda zarządzania ryzykiem kredytowym*, CeDeWu, Warszawa 2004.
- Niklewicz K., *Kalendarium zapaści*, http://gospodarka.gazeta.pl/Gielda/1,94782,5787550,Kalendarium_zapasci.html, (5.11.2008).
- Rogowski W., Krysiak M., *Zastosowanie metody wzorca do tworzenia klas ryzyka kredytowego*, „Bank i Kredyt” 7–8/1997.
- Rozporządzenie Ministra Finansów z 10 grudnia 2003 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków, DzU 2003, nr 218, poz. 2147.

The Issue and Importance of Credit Risk Management Exemplified by the Collapse of American Mortgage Market

Summary

The risk is connected to all types of economic activities. It is especially important for the functioning of banks, which are institutions based on the trust of the society. The most common risk banks have to face is the credit risk. The first part of the paper refers to the reasons, classification and consequences of its appearance. Serious negative effects of credit risk existence force banks to design programs of this type of risk management. The credit risk management is founded on the basis of the credit policy established separately in every bank. This policy requires choosing the policy towards the risk. Generally, there are three such policies or strategies: conservative, offensive, and controlled growth. The process of credit risk management in the paper is presented as a division on five elements (risk: identification, assessment, steering, control, financing and administrating). Those issues are particularly important with the international financial crisis observed since August 2007. The origin of the crisis is linked to the collapse of the American mortgage market. The analysis of the reasons behind this collapse is described in the last part of the paper. It shows the points where the most basic rules of the credit risk management were ignored and leaves the question to draw conclusions from for the banks all over the world.